

Uitgewist

Erik Harinck

Schrijver: Erik Harinck
Coverontwerp: Erik Harinck
ISBN: 9789402193305
© Erik Harinck 2020

Deel I

ARBROATH

1

Arbroath, Schotland 1912

Het was hoogzomer toen Thomas zijn kwelgeest voor het eerst ontmoette. Enkele dagen eerder was hij met zijn ouders verhuisd van Dundee naar de portierswoning van het landgoed van Lord Grant. Het statige landhuis was het hoofdgebouw van een uitgestrekt grondgebied met schrale weilanden, hellingen met struiken die met de wind meegroeiden en dun begroeide bossen die doorsneden werden door beken. Ver naar het westen lagen de Highlands met heuvels en ruige toppen die omgeven werden door mist en laaghangende wolken. Het oostelijk deel was glooiender en zachter. Hier liepen schapenkuddes over de groenpaarse hellingen. Het landgoed eindigde bij de kust, waar kliffen en dalen elkaar afwisselden. Het was een dunbevolkt gebied. In de wijde omgeving had Thomas nog geen woning gezien, afgezien van het landhuis zelf. En daarvan voorlopig slechts de grijze torenspitsen die boven de bomen de lucht in priemden. Dat zou het enige zijn dat hij voorlopig van het landhuis zou zien, had zijn vader hem gewaarschuwd. Voor eenvoudige mensen zoals zij was de *manor* verboden gebied.

Op de dag na hun verhuizing slenterde hij in de middag het huis uit. Achter hun huis begon een bos met hoge beukenbomen die roerloos op ruime afstand van elkaar stonden. De bladeren ritselden speels en filterden het zonlicht in zachte tinten. De verende bosbodem glooide als een bollend tapijt. Na een paar minuten lopen naderde hij een dal. De lucht werd koeler, er was

meer begroeiing van struiken en tussen de brede beuken schoten jonge scheuten op. De bodem helde hier sterker. Hij moest zich schrap zetten om zijn vaart te stuiten. Toen hij even stil stond, hoorde hij in de verte stemmen. Het waren kreten, met af en toe gelach. Voorzichtig sloop hij in de richting van het geluid. Na een paar minuten zag hij tussen de begroeiing door waar het rumoer vandaan kwam; een eindje beneden hem stonden twee jongens in het ondiepe water van een snelstromend riviertje. In de bedding lagen grote, met mos bedekte stenen en glimmende keien, waartussen sprankelend water bewoog. De twee jongens waren bezig om een dam te bouwen. De oudste was van zijn eigen leeftijd, misschien iets ouder. Ze tilden stenen uit het water en waadden door een brede poel naar een deel waar de bedding smaller werd. Daar wierpen ze de keien bij een rij die hier en daar al boven water stak. Als het water hoog opspatte, klonk hun gelach. De jongens droegen spencers en witte shirts, met slordig omgeslagen mouwen. Hun kniebroeken hadden ze opgetrokken. Thomas daalde voorzichtig het laatste stukje helling af. Hij wilde niet dat de jongens hem opmerkten. Gehurkt tussen de struiken en soms een stukje wegschuivend op de steile gedeelten naderde hij. Opeens gleed zijn schoen onder hem vandaan en schoof hij met het geritsel van bladeren en takjes naar beneden. De jongens staakten onmiddellijk hun spel en keken verschrikt op. Thomas gleed door tot aan de oever van de beek, vol in het zicht van de twee. Hij richtte zich voorzichtig op, waakzaam en klaar om meteen terug te klimmen. Hun blikken waren strak op hem gericht.

'Hallo', zei Thomas met onzekere stem.

Geen reactie.

'Kan ik meedoen?', vroeg hij.

De oudste liet de steen die hij in zijn handen had langzaam zakken en veegde heel kalm en zonder ernaar te kijken zijn handen af aan zijn broek.

‘Waar kom je vandaan?’, vroeg hij.

Thomas knikte naar achteren en wees, onzeker over de richting, met half opgeheven hand naar de helling. ‘Daar.’

‘Ben jij de jongen die in ons portiershuis woont?’

Thomas knikte.

‘Dat kun je toch wel zien.’ zei de jongste. ‘Kijk die schoenen eens!’ Met een hoonlach wees hij naar Thomas’ voeten. ‘Zulke brakke klompen. Ze kunnen niet eens nieuwe voor hem kopen!’

Thomas keek naar zijn schoenen. Het waren afdankertjes van een neef. Thomas was er blij mee geweest. Op een grote platte steen bij de oever zag hij twee paar glimmende schoenen liggen, naast keurig opgevouwen lange kousen met een blokjespatroon.

‘Je kunt niet met ons meedoen’, ging de jongste verder. ‘Ga maar met de dorpsjongens spelen. Wij gaan niet om met burgerjongens.’ Hij draaide zich alweer om.

‘We bouwen een dam ...’, zei de oudste, ‘We willen een meertje maken, dan kunnen we zwemmen.’ Hij wees met zijn hand naar een donkerder deel van de beek achter de dunne rij met stenen.

Thomas haalde opgelucht adem.

‘Ik kan niet zwemmen.’

Zwemmen is voor vissen, zei zijn vader altijd. Het leek een wijsheid, maar Thomas vermoedde dat hij dat zei omdat hij het zelf niet kon.

De jongste snoof door zijn neus. ‘Niet alleen arm, maar nog onnozel ook! Kom Donald, laat die sufferd.’ Hij pakte zijn broer bij de arm, ‘Wij gaan verder met de dam.’

Maar de oudste duwde de hand van zijn broer weg en knikte met zijn hoofd naar een paar stenen op de oever.

‘Ben je sterk?’

Thomas liep naar de keien en zocht een steen uit. Hij tilde hem op. Zijn spieren protesteerden, maar hij kon niet terug. Met een kreun sgorde hij het gevaarte tot buikhoogte en liet hem, achterover hangend, steunen tegen zijn buik. Wankelend zochten zijn voeten nieuw evenwicht. Zijn armspieren trilden. ‘Sterk genoeg!’ perste hij eruit voordat hij de steen liet vallen.

De grootste jongen lachte zijn tanden bloot. Hij waadde naar de oever en stak zijn hand uit.

‘Ik ben Donald. Dat is mijn broertje Matthew.’

Thomas schudde de hand. ‘Ik ben Thomas.’ En tegen Matthew, die in het water was blijven staan. ‘Hallo!’

Matthew antwoordde niet.

‘Je kunt meehelpen’, zei Donald.

‘Donald’, siste Matthew dreigend, ‘we mogen niet omgaan met burgerjongens.’

Toen Donald niet reageerde maar Thomas bleef aankijken, richtte Matthew zich op, maakte zich breed en zei met een stem vol ingehouden woede. ‘Dit wil mamma niet. Hij stinkt en hij hoort niet bij ons!’

Een geladen stilte bleef hangen boven de beek.

Donald keek om en het leek alsof hij wilde reageren, maar hij zweeg en keek zijn broer peinzend aan. Het duurde seconden. Toen haalde hij zijn schouders op en zei op luchtige toon: ‘We spelen alleen maar. Meer niet. Dat vindt zij vast niet erg. Kom!’, nodigde hij Thomas uit met een handgebaar.

Thomas stapte van steen naar steen over het riviertje naar het grote platte rotsblok waarop de jongens hun schoenen hadden neergelegd. Tegelijkertijd kwam Matthew uit het water, griste met een van woede vertrokken gezicht zijn schoenen en kousen van de steen en stapte in de richting van de oever. Hun pad

kruiste bij het puntige uiteinde van de grote steen. Net toen Thomas er met een sprongetje op landde, nam Matthew een stap in tegengestelde richting. Had hij de behendigheid van Thomas onderschat of was hij gewend dat mensen voor hem opzij gingen? Als stadsjongen had Thomas meer ervaring met dit soort situaties. Hun schouders raakten elkaar. Met een snelle extra stap behield hij zijn evenwicht. Matthew raakte uit balans en viel met een kreet opzij, tussen de keien in het ondiepe water. Hij krabbelde snel overeind, maar zijn broek droop van het water en op zijn shirt zaten groene vegen van de algen waarmee de keien waren bedekt. Een moment keek hij naar zijn kleren. Thomas week een paar stappen achteruit en zette zich schrap.

'Klootzak!' schold Matthew. Met een woedende blik hield hij zijn glimmende schoenen omhoog. Het water liep er in straaltjes uit. 'Gore klootzak!' Zijn stem zwol aan. 'Kijk nou eens wat je hebt gedaan.' Hij keek nog een keer naar zijn schoenen, dan naar Donald, maar die was niet van zijn plaats gekomen en leek zich niet te willen mengen in de ruzie. Toen Matthew zich naar Thomas omdraaide, zwollen zijn aderen in zijn hals. Zijn stem spatte het uit: 'Ik haat je, domme boer. Dit zal ik je betaald zetten!' Hij ademde met kracht door zijn neus en maakte zich breed, alsof hij zich op Thomas wilde storten, maar na een paar keer blazen verslaptte zijn machtsvertoon als een leeglopende ballon en liet zijn armen langs zijn lijf zakken. Hij waadde met woedende passen naar de oever en klauterde de helling op.

Thomas ontspande. Halverwege het onbegroeide eerste gedeelte van de steilte draaide Matthew zich om. Met een priemende vinger wees hij naar Thomas. 'Ik krijg jou nog wel, mannetje. Je bent nog niet van mij af. Ik maak je kapot!' Zijn stem sloeg over in een gil. 'Helemaal kapot!'

Hij klom verder naar boven en verdween achter de bladeren en bomen. Donald en Thomas hoorden nog gehijg, het ritselen van dorre bladeren en het knappen van takken. Daarna stierven ook die geluiden weg.

Thomas liet zijn ingehouden adem ontsnappen. Zijn handen beefden en zijn mond was droog. Hij keek naar Donald. Zou die zijn broer bijvallen en moest hij een tweede confrontatie aangaan? Hij schuifelde achteruit naar het midden van de grote steen.

‘Wacht!’ riep Donald. Hij waadde gehaast naar hem toe. ‘Niet weggaan! Kom hier.’ Hij wees naar de grote steen. ‘Trek je niets aan van mijn broer. Laat hem maar.’

Thomas keek nog een keer naar de top van de helling.

‘Wees maar niet bang,’ zei Donald. ‘Die komt niet terug.’ Hij ging op de rand van de steen zitten en klopte uitnodigend met zijn hand op de plaats naast hem. ‘Kom hier zitten.’

Thomas bleef staan.

‘Heus. Wees niet bang. Matthew is een driftkikker. Ik heb dit vaker meegemaakt. Hij zal je heus niets doen.’

Thomas ging naast Donald zitten, op een afstandje.

‘Ben je geschrokken?’, lachte Donald.

Thomas haalde zijn schouder op. ‘Hij was nogal boos.’

‘Hij zou het niet durven. Ik denk dat je hem makkelijk aankunt.’

Die middag bouwden de jongens samen aan de dam. Na een uur stopten zij hun werk. Zittend op de grote steen lieten ze zich opdrogen in de zon.

‘Zit je op school?’, vroeg Donald.

‘Mijn vader moet nog een school zoeken. Hij zei dat er in het dorp verderop een was.’

‘Heb je wiskunde gehad?’

'Ja.' antwoordde Thomas.

'Wat is 312 gedeeld door 6?' In zijn ogen glom de pret van een eenvoudige overwinning.

'Pfff. Dat is makkelijk. 52 natuurlijk.'

Donalds ogen vernauwden zich.

'En 80 maal 7?'

'560', zei Thomas snel, 'maar nu ik.'

Even dacht hij na. Hij wilde niet te moeilijk beginnen, maar de opgaven die Donald noemden waren kinderspel voor Thomas.

'Wat is 1260 gedeeld door 15?'

Donald keek peinzend voor zich uit.

'Of de wortel van 289?', liet Thomas op de stilte volgen, zeker van zijn superioriteit op dit terrein.

Donald keek hem verbaasd aan. 'Kun jij dat? Ik dacht dat je op de armenschool had gezeten?'

Thomas knikte. 'Dit is toch makkelijk?'

Donald keek hem lachend aan. 'Dat leren wij nog niet hoor.'

'Wij ook niet', lachte Thomas, 'Ik kan het gewoon.'

'Lekker makkelijk voor je. Ik ben niet goed in rekenen. Ik moet beter mijn best doen volgens mijn vader, maar ik vind de sportlessen belangrijker.'

'Sportlessen? Die hebben wij niet. Waar zit jij op school?'

'Op Lathallan.'

'Wat is dat voor school?'

'Het is een kostschool. Een uur rijden van hier. Het is de bedoeling dat jouw vader ons na de vakantie weer naar school rijdt. Ik zit er al vanaf mijn zevende.'

'Waarom zit je helemaal daar op school?'

'We leren voor toelating tot Andrews. Dat is de beste universiteit van Schotland. Om daar te worden toegelaten moet je de beste opleiding hebben gehad. We hebben ook Latijn.'

‘Latijn? Waarom leer je dat?’

‘Het is de taal van de oudheid. In de politiek en het zakenleven gebruik je veel Latijn. Het motto in ons familiewapen is in het Latijn. Net als het motto van onze school, en het is handig voor spreuken, maar die leren we ook bij de lessen ‘klassieken’.’

‘Wat voor vak is ‘klassieken’?’

‘We lezen toneelstukken, poëzie en we praten over filosofie.’

Donald lachte. ‘Je kijkt erbij alsof je weet waar ik het over heb, maar ik geloof er niets van.’

‘Wel!’, antwoordde Thomas fel. ‘Burns! We hadden laatst een gedicht van Robert Burns in de les.’

Donald keek hem smalend aan. Thomas struikelde over zijn woorden om Donald te overtuigen. ‘Dat gedicht Auld Lang Syne, dat ken je toch wel? En ...’ Hij kneep zijn ogen dicht. Dat deed hij vaker om goed te kunnen nadenken. ‘en To a Mouse’, voegde hij er triomfantelijk aan toe.

Donald schudde zijn hoofd. ‘Dat is geen poëzie, Thomas. Die Burns is een boertje dat kan rijmen. Net goed genoeg voor liedjes in de kroeg. Nee, ik bedoel wat anders. Heb je wel eens van Socrates gehoord?’

Thomas schudde zijn hoofd.

‘Dat is iemand uit de Griekse oudheid. Hij heeft allemaal dingen over de maatschappij bedacht die we nu nog belangrijk vinden. Zaken over wetten, taal en retorica. Ik moet nu als huiswerk Macbeth lezen. Hou jij van lezen?’

‘Ja!’ zei Thomas, ‘Maar op mijn vorige school waren geen boeken. Soms las de docent Engels voor. Maar dat duurde nooit lang. Het werd dan al snel een puinhoop. Hoe kom je aan zo’n boek?’

Donald keek hem met opgetrokken wenkbrauwen aan. ‘Uit de bibliotheek natuurlijk.’

‘Jullie hebben op school een bibliotheek?’

'Ja. Ik moet bijna elke week een boek lezen. Als het niet voor Frans of Duits is, dan wel voor Engels. Latijn lezen we in de les. Maar ik haat dat lezen. Het liefst ben ik op het rugbyveld.'

'Ik zou graag willen lezen,' zei Thomas zacht. 'maar we hebben geen bibliotheek. Wij leren voor een vak, zegt mijn vader.' Hij imiteerde de snerende toon van zijn vader, 'Dan heb je geen boeken nodig.'

'Ik kan wel een keer een boek voor je meenemen ...'

'Meen je dat?'

'Tuurlijk. Wat zal ik meenemen?'

'Ik heb over Macbeth gehoord in de geschiedenisles. Kan ik die lenen?'

Donald stond op. 'Dat is goed. Die neem ik voor je mee.' Hij lachte. 'Kom je morgen weer hier?'

'Krijg je dan geen ruzie met je broertje?'

'Ik ga liever met jou om. Ik kan je leren zwemmen.'

2

‘Wat ben jij er vroeg uit!’, zei zijn moeder toen Thomas de keuken inliep en een homp brood van de plank pakte.

Thomas knikte alleen maar en wees op zijn bolle wangen.

Zijn moeder keek hem hoofdschuddend aan. ‘Ga eens zitten, Thomas. Eten doe je niet staand.’

Hij slikte een brok door. ‘Ik ben al klaar.’ Hij brak een stuk brood af en stopte dat onder zijn hemd.

‘Wat ben jij van plan vandaag? Waarom die haast?’

‘Ik ga buiten spelen.’ Voor zijn moeder meer kon vragen liep hij snel de deur uit.

Bij de beek was het nog stil. Thomas trok zijn schoenen uit en liet zijn voeten in het heldere water zakken. Boven het geluid van de klaterende beek klonk de roep van vogels. Een zwarte merel scheerde over het water van de poel en landde op een brede tak. Hij wipte naar het uiteinde, waar de zon op zijn glanzende verendek scheen. Een korte tjilp klonk door het dal. En nog een keer, nu wat langer. De vogel draaide schokkerig zijn kopje en het leek alsof hij Thomas bekeek. Weer zong hij. Nu langer en met meer variatie. Toen hij stopte, hoorde Thomas vanuit het hoge bos een andere vogel antwoorden. Zijn merel wipte op de tak die licht meedeinde onder het geringe gewicht en hij zong harder en met lang aangehouden trillers. Het tweetal overstemde alle andere geluiden in het bos. Plots stopte de merel en vloog gehaast fladderend tussen de bladeren weg. Door het zwakke gezang van de verre merel drong het geritsel en breken van takjes op de helling door. Iemand daalde af.

‘Hallo?’, riep Thomas.

'Hoi', klonk het van tussen de struiken. Met een sprongetje landde Donald op een steen langs de oever.

'Je bent er al.' Hij stapte op de platte steen en ging meteen zitten om zijn schoenen uit te doen. Thomas bekeek de dunne veters en het glanzende leer. De lange kniesokken in Schots motief waren helder van kleur en gaaf, zonder de vaak gestopte gaten, zoals in al zijn eigen vale slobbersokken. Donald trok zijn sokken uit. Zijn blanke voeten zagen er schoon uit. Zelfs zijn nagels waren wit. Thomas bekeek zijn eigen voeten. Ook in het spiegelende water waren de donkere randen van zijn nagels te zien. Donald stond op en trok zijn overhemd en broek uit.

'Kom op! Hij gaf met zijn voet een duwtje tegen Thomas' schouder. Die lachte schaapachtig. 'Of ben je bang?'

'Nee hoor', zei Thomas snel.

Met een bonzend hart trok hij zijn kleren uit. Hij stapte het water in en waadde naar het diepere deel. Donald lag op zijn rug en trapte wild met zijn voeten, zodat het water hoog opspatte. Thomas stond tot aan zijn navel in het frisse water.

'En nu?', vroeg hij. Met een krachtige slag zwom Donald naar hem toe en ging naast hem staan.

'Zak maar door je knieën, tot alleen je hoofd boven water is.' Donald zakte ook door de knieën. 'Kijk en dan doe je je armen zo.' Onder water stak hij zijn armen naar voren, de palmen tegen elkaar. 'Recht voor je! En de armen helemaal gestrekt, zover je kunt.' Thomas strekte nog verder, maar verloor zijn evenwicht. Zijn hoofd kwam in het water en hij kreeg water binnen. Hij hoestte en zocht paniekerig stevigheid met zijn voeten en probeerde snel weer overeind te komen. Donald lachte. 'Heus, ik laat je niet verzuipen.' Zijn armen maakten kalme slagen en zijn lijf draaide soepel in het water. De druppels op zijn lachende gezicht schitterden in het zonlicht. Thomas liet zich weer zakken.

‘Hier.’ Donald ging naast hem staan en legde zijn handen om zijn ribbenkast. ‘Ik houd je vast. Steek die armen nu naar voren.’ Thomas leunde op Donalds armen en liet zijn lijf verder zakken in het water tot zijn kin in het water lag. ‘Goed. Nu haal ik je langzaam naar voren. Niet bang zijn. Ik houd je hoofd boven water.’ Langzaam verloren zijn voeten hun gewicht en hing hij in het water. ‘Rustig maar. Adem maar rustig’, zei Donald. ‘Laat je benen maar over de bodem slepen.’ Zo trok Donald hem een rondje door het water. ‘Zie je hoe makkelijk dat gaat.’ Laat je hoofd maar een beetje in het water zakken. Je moet door je neus ademen.’

Na een uur oefenen klommen de jongens uit het water. Ze stonden in de zon. Het water drupte op de platte steen.

‘Het gaat goed’, zei Donald. ‘Nu moeten we de dam hoger maken, dan wordt het water hier dieper, dan kun je het beter leren. Nu ga je te gemakkelijk staan.’

Het was na het middaguur toen ze voor de tweede keer uitrustten op de steen. Ze hadden de dam opgehoogd en opnieuw gezwommen. Met krachtige slagen probeerde Thomas te blijven drijven. Ze hadden met water gespat en elkaar met modder bekogeld en ingesmeerd. Op de warme steen lieten zij zich weer opdrogen. Thomas rilde, ondanks de zon op zijn huid. Zijn armen trilden van vermoeidheid en spanning, maar zijn hoofd gloeide. Heimelijk vergeleek Thomas zijn handen met die van Donald. Thuis in de kast onder de kraan, lag een kleine borstel. Hij nam zich voor zijn nagels zo schoon te houden zoals ze nu waren.

Na de derde middag zwemmen nam Donald hem mee naar het landhuis. Onderweg vertelde hij over rugby en over het shirt met daarop het embleem van de school. Ze liepen via een

achteringang de keuken in. 'Wacht hier', zei Donald, terwijl hij naar een lange bank langs de muur wees.

Hij kwam terug en hield het rugbyshirt omhoog. Een rood shirt met in de flanken blauwe banen en over de borst een brede witte baan.

'Zal ik hem aantrekken?'

'Doe dat maar niet, Donald,' zei zijn moeder, die de keuken inkwam om een trommel te pakken. 'Je moet je omkleden,' Terwijl ze de keuken alweer uitliep zei ze, zonder hen aan te kijken: 'Moet die jongen niet naar huis?'

Het tikken van haar hakken stierf weg. Thomas keek vanonder zijn wenkbrauwen naar Donald. Die liet het shirt langzaam tussen hen in op de houten bank zakken.

Thomas legde steeds zijn hand op de zachte stof. Zijn vingers gleden over de onberispelijke naden van de smalle banen en over het geborduurde embleem op de borst met het motto van Lathallan: 'Vincit qui se Vincit'.

Matthew kwam de keuken in en hield onmiddellijk zijn pas in. Hij keek Thomas met dreigende blik aan. De ogen zakten naar het shirt op de bank.

'Hij zit met zijn boerenpoten aan jouw shirt, Donald. Ik zou maar oppassen dat hij het niet jat.' Hij draaide zich om en liep de gang in. 'Mam', hoorden ze hem roepen. 'Er zit een stinkende jongen in onze keuken. Het hele huis ruikt naar zijn smerige kleren!'

Het was alsof het plafond omlaag stortte. Hij schoot van de bank en sprintte naar de buitendeur. Hij moest weg. Weg van hier! Maar Donald was sneller bij de deur dan hij en versperde hem de weg. Thomas duwde door, maar de door rugby getrainde kracht van Donald was geen partij voor hem.

'Sorry', smeekte Donald.

‘Ik weet ook niet waarom hij dat doet’, zei Donald. Hij probeerde met een hand Thomas af te houden, maar op dat moment dook Thomas onder die arm door en wurmde zich langs hem. Donald greep hem nog net bij zijn mouw en sprak gehaast. ‘Zie ik je morgen weer? Bij de beek? Borstcrawl?’

Thomas beet op zijn lip. Juist vandaag had Donald hem de nieuwe zwemslag voorgedaan. Hij hield van het zwemmen en het samenzijn met Donald voelde prettig. Hij wist dat hun vriendschap niet paste, maar iets onbenoembaars trok hem aan in zijn nieuwe vriend. Hij knikte kort, zonder hem aan te kijken en vluchtte onder de arm van Donald door naar buiten.

Weken na hun eerste ontmoeting nodigde Donald hem uit om op het landhuis thee te komen drinken.

‘Vindt je moeder dat ook goed?’ vroeg Thomas. ‘En Matthew?’

‘Mijn vader vroeg het. Dan zal het wel goed gaan. Wees niet bang.’

Lord Grant was terug van een verblijf van weken in Londen, waar hij in het Hogerhuis zat. Volgens Donald zat hij alle dagen te werken in de bibliotheek, maar halverwege de thee, riep Donalds moeder hen naar de salon voor een kennismaking.

Thomas stelde zich voor aan de man in het donkere kostuum. Hij deed zijn best om zijn accent te verbergen. Onder de puntige snor van Lord Grant plooide zijn mond zich in een glimlach. ‘Dus jij bent die jongen die beter kan rekenen dan mijn jongens?’

Thomas knikte voorzichtig, zonder hem aan te kijken.

‘Thomas, je kent het motto van de Grant clan?’

‘Ja, meneer: Spem successus alit.’ Thomas sprak de woorden met trots uit.

Matthew lachte hard. ‘Dat klinkt echt heel stom met dat boerenaccent!’

‘Matthew!’ klonk de stem van Lord Grant scherp, om dan weer rustig verder te spreken met Thomas. ‘Weet je wat het betekent?’
‘Ja meneer. Succes voedt de hoop.’

‘Volg dat motto Thomas’, ging hij verder. ‘Het is niet alleen voor jongens als Donald en Matthew, die hun talen spreken. Iedereen in de Grant familie moet hard werken om zijn dromen waar te maken. Als jij je inzet, kun je ver komen, Thomas. Misschien kan ik een betere school voor je vinden. Als je talent hebt, kun je onze clan eer aandoen!’

Matthew smaalde. ‘Handig hoor, dan kan hij later timmeren in het Latijn.’ Hij lachte hatelijk om zijn eigen opmerking.

‘Matthew!’, zei Lord Grant, ‘Laat dat. Hij is onze gast.’

‘Ja, en Donalds speeltje.’

Er viel een stilte.

‘Schaam je, Matthew!’, zei Lady Grant. ‘Ga naar je kamer! Snel!’

De klap waarmee Matthew de deur dichtgooide, galmde na in de salon.

‘Iemand nog een sandwich?’, verbrak lady Grant de stilte.

‘s Avonds tekende Thomas bij kaarslicht het wapen en de spreuk op de muur van zijn slaapkamer.

Een paar dagen later hoorde Thomas van zijn moeder dat hij op voorspraak van Lord Grant en op diens kosten was ingeschreven op Hayshead Grammar School, een kleine particuliere school voor jongens uit de middenklasse.

‘Ik vind het fijn voor je, Thomas’, zei zijn moeder. ‘Maar ik maak me ook zorgen. Ik ben zo bang dat je te hoog wilt grijpen. Dan kun je ook heel diep vallen.’

Zijn moeder had de spreuk laten staan. ‘Als jij het leuk vindt. Maar zeg er niets over tegen je vader.’

3

Op Hayshead Grammar School was Thomas het lelijke eendje tussen de zwanen. Zijn klasgenoten waren zonen van de notabelen, van het hogere personeel van de grote werven en van de middenstanders van het dorp. In de eerste weken op de nieuwe school lachten de jongens hem uit om zijn eenvoudige kleren. 'Wat denk je wel dat je hier komt doen, boertje?' Pas toen hij hen overtroefde met zijn hoge cijfers voor wiskunde en economie hield het pesten op.

'Kon ik ook maar naar Lathallan,' zei Thomas op een middag tegen zijn moeder. Zij stond bij het laatste zonlicht bij het raam te strijken. Thomas miste Donald. Na de kerstvakantie was Donald naar zijn kostschool vertrokken en hij zou weer maanden weg blijven.

'Dat is voor jou niet weggelegd Thomas. Het is toch al heel mooi dat Lord Grant je helpt? Waarom ben je daar niet tevreden mee?' 'Hayshead is leuk en het gaat ook goed, maar ik kan meer.'

Zijn moeder legde een nieuw hemd op de plank.

'Ik wil meer.'

Zijn moeder streek kalm door.

'Ik wil naar de universiteit', hield hij aan.

'En jij denkt dat Lord Grant dat goed vindt?', sprak zij, zonder zich om te draaien. 'Kind, dat kost toch handen vol geld.'

'Na Lathallan kun je naar St. Andrews ...'

Zijn moeder zette de strijkbout neer en keek hem aan. Ze schudde haar hoofd en duwde een sliert haar terug onder haar kapje. 'Thomas, Thomas ...', ze klakte met haar tong tegen haar gehemelte. '... St. Andrews, dat is voor heren. Ik ben al trots als je in Dundee naar een hogeschool kunt.'

Thomas haalde zijn schouders op. 'Op Hayshead hebben ze geen Latijn of Frans of filosofie en nauwelijks boeken.'

'Ja, ...', zei zijn moeder afwachtend, 'maar wat moet je daar mee?'

'Jongens als Donald citeren gedichten en ze kennen toneelstukken. En zonder Latijn kom ik nooit op St. Andrews.'

'Nou Thomas Grant,' zei ze gedecideerd, terwijl zij zich weer omdraaide naar haar werk. 'misschien moet je dat ook niet willen. Zoals ik het hoor, zou jij je niet thuis voelen tussen die jonkheren met hun Latijn, hun sociëteiten en hun herenclubs. Volgens je vader kijken zulke mensen neer op mensen zoals wij ...' Ze keek even op van haar strijkwerk. '... En dat zou ik heel erg vinden voor je, lieve jongen.'

Thomas zweeg.

Op Hayshead was een kleine kast met boeken voor de scholieren. Daarin stonden avonturenboeken en enkele titels Engelse literatuur. Thomas had ze met kerst allemaal gelezen. Aan de lessen had hij op dat gebied niet veel. Bij Engels lazen ze Nicholas Nickleby, klassikaal, uit een beduimd exemplaar per tweetal. Maar dat was slechts een half uurtje per week en het boek mocht niet mee naar huis.

Zijn hoop was gevestigd op Meneer Macrae. De nieuwe docent geschiedenis, die na de kerstvakantie was aangetreden. De eerste lessen was zijn bureau kaal, zoals dat van alle docenten. Maar op een ochtend stonden er enkele boeken op het houten blad, keurig op een rij, tussen twee groen-marmeren steunen. Dichtbundels van Yeats, Shelley, toneelstukken van Shakespeare, waaronder Macbeth, dat hij al kende van Donald, een dun boek van Goethe en twee boeken van Homerus, de mysterieuze naam die Donald ook had genoemd. Op dat bureau stonden de Ilias en de Odyssee!

Meneer Macrae koesterde zijn bescheiden bibliotheek. Als de klas werkte aan opdrachten zag Thomas hem weleens een boek uit de rij halen en het voorzichtig openen, alsof het iets teers was. Als hij Goethe las, klonken soms diep zuchten. En regelmatig schikte hij de boeken, ook als ze niet uit het lid stonden.

In de eerste les had de man de verhoudingen tussen hem en Thomas duidelijk gemaakt.

'Hoe heet jij!', baste zijn harde stem. Het was geen vraag, maar een bevel.

'Thomas Grant, meneer.' Zijn stem piepte, alsof het volume en de donkere bas van Macrae zijn keel hadden dicht geknepen.

'Ben jij die jongen waarvan Lord Grant de toelage betaalt?'

Thomas had geknikt. De klas lachte kort en zonder vreugde. De lach van een onderdrukte massa die weet hoe zij een tiran moet dienen.

'Dan moest jij maar achterin gaan zitten. En haal je niets in je hoofd. Ik weet niet wat Lord Grant in jou ziet.'

Een paar dagen later vroeg hij na de les aan Macrae of hij een boek mee naar huis mocht nemen.

'Misschien Macbeth', mompelde hij, terwijl hij naar het eerste boek in het rijtje knikte. De ogen van Macrae draaiden naar zijn bibliotheekje en weer terug naar Thomas. Hij trok zijn weelderige wenkbrauwen op en met een spottende lach antwoordde hij: 'Wat moet jij daar nu mee, jongen!' en beende de klas uit.

Zonder Macbeth, zonder Homerus, terwijl ze zo dichtbij stonden. Er groeide een holte in zijn hoofd, het lege gevoel dat hij kende als hij niet had gegeten. Was het knagen van zijn maag nog te stillen met droge korsten brood, de leegte in zijn hoofd was niet te vullen met surrogaat.